

Malou Juelskjær

Kvantefysiske subjekter?

Ny-materialisme og studiet af subjektivering i tid og rum

Resumé:

Artiklens ambition er at integrere komponenterne tid og rum i et socialpsykologisk studie af subjektivering. Inspirationen trækkes fra Karen Barads abstrakte arbejde med at tænke materialisering gennem kvantefysikken, et arbejde som præsenterer en gentænkning af tid-rum langs med kvantefysikkens forståelse af disse komponenter. Artiklen bruger et empirisk studie af elevers skoleskift som afsæt til at tænke tid-rum som aktive transformative agenter i subjektets tilblivelse. Her rejses teoretiske, metodologiske og analysestrategiske spørgsmål i forhold til, hvordan man kan studere tid og rum i subjekt konstituering. Artiklen undersøger endvidere hvilken status man kan give til interviews i studiet af materialiseringsprocesser og processer af konstituering af tid og rum i forlængelse af 'den materielle vending'.

Nøgleord: Nymaterialisme, subjektivering, tid og rum

Empirisk afsæt til at arbejde med subjektkonstituering i tid og rum

Signe: når jeg går forbi det skakbræt som står nede i biblioteket, så kommer jeg til at tænke på min gamle skole. At der kunne ikke bare have stået

sådan et spil fremme. Det ville blive ødelagt eller brikkerne ville forsvinde.

Maren: det er også meget sjovt, fordi du har set, hvordan vi har været før, så kan du se, om vi har forandret os. Men det er også sjovt at have været ude på folks gamle skoler og så se hvordan de er her, ik? (anonymiseret: Jo) Maren: Fordi man får jo egentlig også en helt ny chance, når man starter sådan et helt nyt sted, hvor der er ingen, der kender en. Hvis man har været typen, der har lavet meget lort før, så kan man jo lave lidt om på sig selv, så folk tror, at man har været sådan hele tiden.

Signes sammenligning af sin nuværende og sin gamle skole gennem skakbrættet, og Marens overvejelser over fortidig og nutidig skoleliv er del af empiri, indsamlet under overskriften 'skoleskift'. Et skoleskift udpeges ofte som en mulig løsning, når en elev er skoletræt, mobbes, har konflikter med sine lærere eller på anden måde er utilpas(set). Med skoleskiftet kan barnet få "en ny start" med nye kammerater og lærere. Ingen kender én, så man kan starte på en frisk, hedder det. Jeg fulgte et antal elever gennem skoleskift, og her udpegedes 'en ny start' som et bærende argument for skoleskift.¹

¹ Forskningsprojektets empiri blev til ved, at jeg fulgte et antal børn, som skiftede skole fra forskellige folkeskoler

Udgangspunktet for det empiriske projekt var en poststrukturalistisk, empirisk analytisk, forskningstradition i hvilken subjektets konstitueringsbetingelser, agens og forandringsspi- rer undersøges i det hverdagslige, eller “levet liv” (Davies 2000, Staunæs 2004, Søndergaard 2002, 2003, Kofoed 2003), hvilende dels på Michel Foucaults forståelse af subjektet som samtidig underkastet og mulighedssat af diskursiv praksis (Foucault 2000) samt Judith Butlers talehandlings- eller performativitetstænkning, som betoner subjektiveringen som en (hetero)normativitetspraksis, der hele tiden performer/materialiserer det, som den lader til blot at beskrive, eksempelvis sociale og biologiske kønsforskelle (Butler 1993). Med den socialpsykologiske subjektiveringsforskning er her tale om en empirisk “analytisk søgen efter det kulturelt eller diskursivt indforståede – det selvfølgeliggjorte mønster af betydninger og praksisser, som konkrete subjekter skabes igennem og skaber sig igennem” (Søndergaard, 2003) med forskningsmæssigt fokus på sociale/sociokulturelle kategorier, positioneringer og diskursive konnotationspraksisser. Men forskningsprojektet var yderligere formet af en fornemmelse af ‘knaphed’ indenfor det valgte teoretiske landskab, og hermed formet af en ambition om, gennem det genstandsproducerende greb ‘skoleskift’, at sætte tid og rum (og krop og materialitet) på dagsordenen: I empiriske studier af subjektivering indgår tid og rum som oftest ikke som eksplicite stør-

relser i subjektkonstituering, men figurerer alene implicit i begreber som “konteksten”. Mit empiriproducerende ‘apparat’ var dermed sat op til at fremkalde empiri, som var egnet til at tænke over subjektiveringsprocesser i og gennem tid og rum². Grundantagelsen var, at i den fysiske og meningsmæssige omstilling, som finder sted, idet man skal etableres som elev i en ny sammenhæng, oven i købet på en skole med et andet dominerende pædagogisk regime (eleverne forlod skoler domineret af traditionel “røv-til-bænk-pædagogik” til fordel for en skole med projekt- og lyst-pædagogik), kan der ske en eller anden form for forstyrrelse: Noget af det, som ellers kan være taget for givet, bliver synligt, hørligt eller bare mærkbart. Kategorierne flimrer. Det at være elev skal genforhandles, positionen som ‘den seje’ skal måske tilkæmpes og det indebærer måske andre forholdemåder end det plejer.

Empiriens status i nærværende artikel er primært, at den bruges til at kalde teoretiske, metodologiske og analysestrategiske problematikker frem, og at konkretisere disse. Artiklen byder dermed ikke på udfoldede analyser, men på eksempler på hvilke veje analyser kan gå, hvis man prøver at gå med Barad (for udfoldede analyser se eksempelvis Adrian 2006, Cawood 2007, Juelskjær 2009, Lenz Taguchi 2010).

I indledningscitateret møder vi en elev med en intensiv refleksivitets- og iagttagelseskraft. Maren iagttager iagttageren (forskeren) som en iagttager af sig (Maren) gennem en særlig konstruktion, nemlig bevægelsen og adgangen til et før og et efter. Gennem konstruktionen af iagttageren, konstruerer hun simultant sig selv som iagttager af sig (i fortid og nutid, og i forskellige skolerum) og som iagttager af sine nye klassekammerater langs med samme logik (bevægelsen gennem tid og rum). Hun markerer sig som refleksiv ud i bevægelser og bevægelseshåndtering. Hun italesætter ele-

til en overbygningsskole (det vil sige en skole for 8.-10. klasse). Hovedparten af de nye elever kendte ikke hinanden. Op til sommerferien interviewede jeg 12 af de kommende overbygningsskoleelever på de folkeskoler i københavnsområdet, de skulle skifte skole fra. Jeg gennemførte deltagerobservationer ved skolestart, og gen-interviewede de 12 elever med fokus på hvordan de oplevede deres skoleliv. 3 elever yderligere blev inkluderet i interviewmaterialet. Jeg observerede henover et par måneder, holdt en pause og returnerede så i foråret og observerede og interviewede igen med fokus på oplevelser af skoleskift og skoleliv. Studiet er således longitudinelt og kvalitativt og indebærer tre (for nogle elever to) runder af interviews.

2 Apparatbegrebet (apparatusbegrebet) defineres senere.

verne som nogle, der har taget bevægelsen med en forventning til fremtiden og til sig selv som forandret, forbedret, med nye muligheder. Som én, der har fået en ny chance. Maren inviterer samtidig forskeren til at træde ind i dette rum i bydeform 'iagttag os', og opfordrer til refleksiv samtale om netop dette forhold (og viser, at hun har 'læst', at jeg interesserer mig for bevægelserne). Manøvren 'skoleskift' har i citatet spørgsmålet om forandring som hoveddynamik ("*Du har set hvordan vi har været før, så du kan se om vi har forandret os*", siger Maren). Simultant med, eller måske igennem, den refleksive anden ordens iagttagende subjektfigur, som citatet fremviser, konstrueres andre subjektformer. For eksempel konstrueres et kontinuert subjekt, som altid har været som 'nu': Det er med en slags konstans som rettesnor, at man må føre sig på sin nye skole ("*så folk tror at man har været sådan hele tiden*"). Man skal med andre ord fremstille sig selv som 'sådan er jeg' og autoriteten i den positionering er, at 'sådan har jeg altid været'. Eller hvad? Måske skal man simultant arbejde med at forsøge at mestre en ny måde at være på, hvor man undslipper og sletter sine spor, samtidig med, at man performer sig selv, refleksivt, som én der er opmærksom på sin egen bevægelse? Her løber en produktion af en ny fortid fra fremtids/nutidens succesfulde subjektivitet (i den nutid, hvor man er forandret, har fået nye muligheder), og hvor man må vogte over sin fortid, så den ikke indhenter én. Samtidig er den forestillede fremtid, som fortiden kunne have iværksat, hvis ikke der var kommet et brud/en ny start, en konstitutiv kraft i fortællingerne og i elevernes etablering af nye mulighedsbetingelser; der trækkes spor til det, som *ikke blev*, men som man forestiller sig, var indtruffet, uden skoleskiftet. Endelig er subjektet konstrueret fra en position, som iagttager sig selv/subjektet som selvskabende. Der er i citatet en selvfølgeliggørelse af, at subjektet har den individuelle kraft til at orkestrere en forandring, og at tid og rum er

manipulerbare størrelser. En individuel kraft som gør, at man kan være en, selvvalgt, anden (som man 'altid' har været) idet man møder det nye. Men hvad er implikationerne af en så facetteret forandringsfigur? Hvordan iagttages en bevægelse fra ét skoleliv til et andet, analytisk, når den ledsages af så intens refleksionskraft? (Juelskjær 2009). Spørgsmålene kan undersøges som ændrede identitetsforhandlinger og –fortællinger. Men man kan også vove pelsen og prøve at fremkalde spørgsmål på et 'trinlavere' niveau, nemlig på tid-rum komponenterne, som kaldes frem gennem skoleskiftet. Hermed kan jeg få anledning til at undersøge, hvad der sker med tid og rum som ontologiske og epistemologiske størrelser, der virker ind på de mulighedsbetingelser, som subjektet træder frem igennem, når de (tid og rum) samtidig er konstruktionsfænomener. Det er med denne teoretiske, metodologiske og empiriske problemstilling in mente, og med den poststrukturalistiske/ socialkonstruktivistiske subjektforskning som baggrundstæppe, at jeg rejser spørgsmålet om, hvad den materielle vending kan tilbyde. Hovedvægten lægges på Karen Barads tænkning, og undervejs er der forholdsvis lange citater af Barad, som et led i at åbne dimensioner af Barads teori "agential realism". Artiklen er bygget op således at præsentation af forskellige aspekter af teori og begreber og empirisk analytiske eksempler og betragtninger veksler og fletter sig ind i hinanden. Nogle steder tager analyseeksemplerne lidt forskud på de teoretiske aspekter for at etablere et mere konkret afsæt til at folde Barads tænkning ud – det er et forsøg på et pædagogisk greb, som jeg håber, kan åbne for at se (empiriske) muligheder i Barads abstrakte arbejde.

"Future moments don't follow present ones like bands on a string. Effect does not follow cause hand over first, transferring the momentum of our actions from one individual to the next like the balls on a billiards table. There is no discrete

“I” that precedes its actions. Our (intra)actions matter – each one reconfigures the world in its becoming – and yet they never leave us; they are sedimented into our becoming, they become us. And yet even in our becoming there is no “I” separate from the intra-active becoming of the world. Causality is an entangled affair: it is a matter of cutting things together and apart (within and as part of phenomena). It is not about momentum transfer among individual events or beings. The future is not the end point of a set of branching chain reactions; it is a cascade experiment.” (Barad 2007: 394)

Nye vendinger: At vende sig væk?

Socialkonstruktionistisk og poststrukturalistisk tænkning har problematiseret ideen om det autonome subjekt i årtier, og har i stedet arbejdet en subjektforståelse frem, som tænker subjektet som en situationel, kontekstuel, diskursivt produceret størrelse. Denne type tænkning kaldes ofte for den sproglige vending (the linguistic turn), og har bidraget med nye måder at undersøge og stille spørgsmål til subjektets konstitueringsbetingelser. Lidt forskudt, men dog overlappende hermed, har en materiel vending (foruden en kropslig-, en spatiel- og en affektiv vending) udviklet sig. Et af hovedargumenterne her, er, at i den sproglige vending passiviseres det materielle, det non-humane, naturen. Donna Haraway skriver, at med det sproglige fokus bliver det materielle en blank tavle for diskursiv inskription (Haraway 1991). Ofte tages eksplicit kritisk afsæt i den sproglige vending: Trods decentrerings af subjektet er der stadig for megen fokus på subjektet (se Kirby 1997, Alamio & Hekman 2007, Moll 2002. Se endvidere Ahmeds kritik af kritikken 2008, og Højgaard og Søndergaard 2010 for bud på at komme konstruktivt videre med at integrere materialitet i processer af subjektproduktion). Karen Barad (2007) formulerer en lignende kritik af socialkonstruktionismen fra en ny-materialistisk position. Når mennesket og diskurserne sættes i centrum af universet bliver det ikke muligt at undersøge, hvordan

det sproglige og det materielle, det humane og non-humane bliver til gennem hinanden. Netop denne simultane tilblivelse af diskurs og ‘mater’, gennem materialiseringsprocesser, som finder sted i specifikke “materielt-diskursive apparaturer” (dvs. processuelle, materielt-diskursive instanser hvorigennem materialitet og mening produceres, Barad 2007) er central hos Barad.

“Material conditions matter, not because they “support” or “sustain” or “mediate” particular discourses that are the actual generative factors in the formation of subjects, but because both discourses and matter come to matter through processes of materialization and the iterative unfolding of phenomena into apparatuses of bodily production.” (Barad 2007: 244)

Frem for at vende sig væk fra de konstruktionistiske og poststrukturalistiske teorier foretager Barad hvad hun kalder “diffraktive læsninger” (Barad 2007), som indebærer at læse noget gennem hinanden frem for imod hinanden. I den bevægelse tager hun Michel Foucault (blandt andet med fokus på hans apparatbegreb), Judith Butler (fokus på hendes performativitets- og materialiseringstænkning), og læser disse gennem Haraway (det materielt-semiotiske) samt Niels Bohrs kvantefysik. Resultatet er teorien “agential realism”. Jeg finder Barads greb både sympatisk og produktivt. Ved at læse diffraktivt indebærer alle disse stadige “turns” eller vendinger ikke nødvendigvis en vendes sig væk fra, dvs. indebærer ikke en lineær (evolutionær) tænkning i at ‘komme videre’ (idet de efterladte perspektiver er mindre avancerede). Derimod pågår en anden slags aktivitet, som åbner for at arbejde med spørgsmål, som man ellers har måttet afvise at stille, og som i varierende grad stiller sig særligt skarpt i forhold til specifikke forskningsanliggender og -ambitioner. Vi kan stille spørgsmål andre steder fra, og ved at læse diffraktivt kan vi kan lade være med at lægge al forklarings- og forandringskraft ind i de

humane relationer og i ændring af diskurser, storylines og sprogspil *men samtidig uden* at gøre diskurser og sprogspil til de nye passiver. Mit håb er, at frem for at vende sig væk fra subjektet, kan man arbejde med måder at gentænke subjektet i lyset af indsigter fra den ny-materialistiske tænkning. Det vil sige, gennem et diffraktivt arbejde at få øje på 'et andet subjekt', frem for demonstrativt at lade være med at bemærke subjektet. For når vi vender os væk fra subjektet, holder vi implicit fast i, at der er to entiteter: Subjekterne/diskurserne (som vi ser bort fra) og tingene, som vi vil tilskrive agens. Konkret vil jeg tænke tid-rum ind som aktive transformative komponenter, således at subjektet bliver til "strange assemblages" – i samme ånd som Geoffrey Bowker demonstrerer i et interview om, hvordan feministiske STS studier har ændret hans forskning (i bl.a cyberskolarship og memory practices) samt hans forståelse af subjektivitet:

"Feminist science studies have changed my ways of understanding myself and the world – in an integrally theoretical and personal way. A single term for it is 'strange assemblages'. When Lynn Margulis and later Donna Haraway started talking about the human body itself in non-Cartesian terms as federation of beings in complex parasitic/symbiotic relationships, then I could start to see myself not as a talking head with body unfortunately attached but as partaking of and entering into the radical heterogeneity of the world. I could not separate mind from body, self from diversity. With the Cyborg Manifesto (Haraway 1991), I began to see that the separation of myself from technology was not only a helpless quest but a bad idea. Personally, this all really helped me see myself as distributed in time and space – not a person behind a wall but already necessarily social and natural." (Bauchspies and Puig de la Bellacasa, 2009)

Materialitet og tid og rum

Barads metateoretiske position er ny-materialistisk, post-human, post-socialkonstruktionisk og hun har rødder i feministisk videnskab og videnskabskritik (Barad 2007, Lykke 2008). Men med sin diffraktive læsning af social- og naturvidenskab og kvantefysisk kommer Barad samtidig med tilbud om at tænke forholdene tid-rum og disse aspekter af hendes arbejde har ikke vakt så megen opmærksomhed, endskønt materialitetstænkningen hænger tæt sammen med hendes tænkning om tid og rum og det er i kvantefysikken, vi finder hendes forståelse af forandring/bevægelse³. Dermed tilbyder Barad et materialitetsperspektiv, som ikke er bundet til en netværkstænkning ala Aktør-Netværks-Teori (Latour 2005). Netop i kraft af, at Barad tænker og udvikler sin teori gennem kvantefysikken rummer den en (specifik) radikalitet, som er uhyre interessant at lege med, abstrakt, men som er meget langt fra at være "plug-and-play" til socialpsykologiske og pædagogiske spørgsmål om subjektets tilblivelsesforhold og hvordan disse co-konstitueres af krop, tid, rum og materialitet. Men dermed kan tænkningen fungere som et produktivt fremmedgørende greb, så nu til en overfladisk tur ind i kvantefysikken.

Kvantespringet

Kvantefysikken udfordrer den Newton'ske forståelse af absolut tid og 'beholder rum'. Newtons forståelse indebærer (formlen for), at man kan måle et objekts bevægelse, idet objektet bevæger sig kontinuert gennem rum med en vis hastighed: Tid og rum bliver de stabile måleenheder, der kan betegne objektets bevægelse:

3 Se også Barad 2010 for en forrygende artikel, der arbejder med at formidle kvantefysiske betingelser og konsekvenser for (samfunds- og humanvidenskabelig) forsknings- og formidlingspraksis. Måske denne artikel vil fremme forståelsen af Barads tænkning som mere en 'materialitetstænkning' – nemlig en tænkning af 'spacetime-matter' argumenteret frem gennem kvantefysikkens verden.

Vi kan have 'tid' på x-aksen, og 'sted' på y-aksen, måle, plote resultaterne ind og tegne en linje gennem punkterne. Opdagelsen af kvantespringet udfordrer de klassiske teorier, hvor energi stadiet (eller objektets bevægelse) altså forudsættes som konstant/kontinuert. Kvantefysikken er en betegnelse for det forhold, at en elektron kan bevæge sig fra en bane til en anden (fra ét energi stadiet til et andet), hvor det ikke er til at forudsige, hvor og hvornår dette spring vil finde sted, hvor elektronen ydermere kan være flere steder på en og samme tid og endelig hvor betegnelsen 'bevæge sig' ikke er dækkende, fordi man ikke kan spore at der har fundet en bevægelse sted fra den ene lokalitet til den anden ("*without having been anywhere in between*" Barad 2010: 246). Hermed udfordres Newtons grundforudsætning om kontinuitet i bevægelsen; springets uforudsigelighed eliminerer muligheden for en forudsigelse (i tid og rum). En af de konsekvenser, Barad drager, som følge af den uforudsigelighed og 'mærkværdighed' som kvantefysikken introducerer, er at dikotomien kontinuitet/diskontinuitet må gentænkes: Det ændrer spørgsmålet om, hvad forandring er, og simultant ændres også præmisserne for, hvad tid og rum er for størrelser, idet forståelsen af forandring og kontinuitet hænger sammen med forståelsen af tid og rum (Barad 2007, særligt kapitel 3, 4, 6, 7, Barad 2010). I kvantefysikken ophører tid og rum med at være eksterne måleenheder (som de er i den klassiske fysik). De bliver i stedet til produktive tilblivelseskræfter/kvaliteter. Barad skriver om de konsekvenser, hun drager af kvantespringet:

"This tiny disjuncture [kvantespringet], existing in neither space nor time, torques the very nature of the relation between continuity and discontinuity to such a degree that the nature of change changes from a rolling unraveling stasis into a dynamism that operates at an entirely different level of "existence," where "existence" is not simply a manifold of being that evolves in space and time, but an iterative becoming of spacetime mattering

[..]. space, time, and matter are intra-actively produced in the ongoing differential articulation of the world". (Barad 2007: 234).⁴

Det fascinerende ved Barads teoritilbud skal ses i sammenhæng med, at vores hverdagsforståelse i så høj grad er funderet på den klassiske fysik, og det kan kalde en række "hvad nu hvis" spørgsmål frem – mens man (som humanvidenskabelig forsker) gør et forsøg på at forstå lidt kvantefysik: Hvad nu, hvis det var en anden fysik, som informerede vores forståelse af tid-rum komponenterne? Hvad nu, hvis kvantefysikken konstituerede vores hverdagsforståelser? Hvad ville det betyde for hvordan vi kan tænke subjektet? Hvilke socialpsykologiske forskningsoptikker kan man generere, og kan man sige noget andet, end hvis man ikke gjorde det?

I den klassiske fysik og i hverdagstænkningen er tid absolut og objektiv, den udgøres af ensartede, efter hinanden følgende individuelle momenter, enheder, som er konstante og udenfor, som man kan måle forandring og bevægelse efter (via uret, kalenderen), og spatialitet er et præeksisterende, fikseret, geometrisk rum, en 'beholder' for materialitet og mening. I diskurspsykologien (Potter og Wetherell 1987, Davies og Harré, 2000) bliver beholderen mere avanceret, så hedder den en "kontekst"; den er ikke desto mindre stadig en beholder for specifikke sociokulturelle og institutionelle 'koder' og meningsskabelsesprocesser, og en beholder hvori temporalitet drukner i interaktionens stadige 'nu' (Juelskjær 2007, 2009). Hvis vi skal afbryde hverdagstænkningen – og den diskurspsykologiske tænkning – og forsøge at gå et par skridt med kvantefysikken,

4 I såvel Barad 2007 som 2010 udfolder hun langt flere (filosofiske og fysiske) konsekvenser for virkelighedens beskaffenhed vis a vis kvantefysikken. Det er overordentligt fascinerende og ikke helt let at finde et passende 'snit' i præsentationen i forhold til artiklens anliggender og fokus på subjektkonstituering. Der er nødvendigvis interessante diskussioner, som må udelades.

skal subjektet altså ikke tænkes som en entitet, eller som en effekt af social interaktion, der bevæger sig i en passiv beholder, som vi kalder rum, og fremadskridende i forhold til noget, vi kan kalde lineær tid, som måleenhed for vores bevægelser. Men hvad skal sættes i stedet? Måske handler det (i første omgang) ikke om at *aflyse* den hverdagslige tid-rum forståelse. Men derimod om at tænke, at der er flere samtidig eksisterende *forskellige* tid-rum komponenter, og at den, som hverdagsforståelsen hviler på, er én af dem. I citatet med Maren fra begyndelsen af artiklen, var der et mylder af tid-rum komponenter. Vi kan analysere citatet lineært og narrativt og skabe orden i tid-rum komponenterne. Og ordne citatet i forhold til to specifikke kontekstuelle koder for skoleliv og få tid og rum til at gå helt væk, analytisk. Men vi kan også rette opmærksomheden netop på kompleksiteten i tid og rum komponenterne i det empiriske materiale og herigennem få en *udvidet* indsigt om konstitueringen af subjektivitet, og det er altså det, som pågår hér, og som skal konkretiseres i næste afsnit.

Analytiske anslag: Tid og rum som konstituerende instanser

Her skal kort præsenteres tre små empirisk-analytiske eksempler på specifikke optikker hvor jeg vælger at give tid-rum opmærksomhed, i forhold til at tænke betingelserne for subjektivitet i det 'strange assamblage' vi kalder skoleliv. A) *Momenter af samtidige tider-rum*: Udgangspunktet tages i Signe og skakspillet og hendes fortælling om oplevelsen: Eksemplet fra artiklens indledning med skakspillet der åbner et andet tid-rum idet Signe passerer det, ser jeg som et eksempel på noget, som foregår hele tiden, men som man sjældent får fanget og gjort betydende i empirisk materiale: Der er forskellige tid-rum tilstede, simultant, i socialt liv, i hvert moment, og de har alle betydning og materialitet. I det specifikke eksempel vedrører betydningen og materialiseringen *kvaliteten* af Signes integration i sit nye skoleliv, det vedrø-

rer hendes mulige lokaliseringer som adækvat elevhed i det nye pædagogiske regime. Med Signes bevægelse forbi skakspillet, sker et "agentielt snit" (Barad, 2007⁵), som åbner et andet tid-rum (nemlig et fra sit gamle skoleliv) og i den samtidighed af tid-rum mærker hun det nye skoleliv som "bedre end" det gamle. Med Barad kan man sige, at disse skabelser af betydninger ikke bare foregår i hovedet på Signe og i hendes positioneringsbestræbelser, men netop er specifikke skabelser af spacetime-mattering – at rummet og subjektet bliver til noget andet/specifikt præcist i det moment af skakspil – og at dette moment samtidig (gen)former nutidens og fortidens rum: (gen)former på, hvad det er, hvad det kan være, og hvad det måske blandt andet vil være, hvis Signe tager på besøg i sin 'gamle klasse'. Man skal altså tænke sig, at i disse banale hverdagsaktiviteter er der en mere radikal skaben i gang. Hun bliver hele tiden til i bevægelser, hvor en mangefold af (institutionelle) tider og rum, 'gør hende', og bliver gjort med hende – hvor 'hun' ikke er en apriori entitet, lokaliseret som en (social) position i tid og rum, men netop noget specifikt emergere (en specifik "strange assemblage") i specifikke materielt-diskursive apparaturer, som *også* bliver til, specifikt, sammen med hende.

"Future moments don't follow present ones like bands on a string. Effect does not follow cause hand over first, transferring the momentum of our actions from one individual to the next like the balls on a billiards table. There is no discrete "I" that precedes its actions. Our (intra)actions matter – each one reconfigures the world in its becoming – and yet they never leave us; they are sedimented into our becoming, they become us." (Barad 2007: 394)

B): *Fortællingens multiple tid-rum*: Eleverne aktiverer og aktiveres af fortid-fremtid-rum idet de bliver til gennem de nye kammerat-

5 Begrebet forklares i næste afsnit men kort fortalt er det den aktivitet, hvorved noget specifikt materialiseres.

skabskonstellationer – jf. antydningerne i indledningscitaterne med Maren, som blandt andet viser troen på, at fortidens tilblivelsesformer kan lukkes ned, kan gøres utilgængelige for de andre (*“så kan man jo lave lidt om på sig selv, så folk tror, man er sådan, at man har været sådan hele tiden”*). Jeg vender tilbage til spørgsmålet om fortælling og tid-rum mere overordnet senere i artiklen. Men konkret viser det sig selvfølgelig at være meget mere komplekst end at man ‘bare lige’ kan vælge at lave lidt om på sig selv. Fortællingerne og deres komplekse tid-rum er også en implikation af og kondition ved forskningsprojektet, som rummer interviews: Signe fortæller forskeren om en oplevelse med et skakbræt. I den samtale arbejder ligeledes specifikke ‘spacetime-mattering’, som producerer eleven, eksempelvis med en opmærksomhed på at fortælle sig frem som elev i bevægelse netop gennem tid-rum komponenterne. Igen kan vi med Barad spekulere, at Signe ikke bare mærker tilstedeværelse/fravær af det gamle skoleliv med dets elementer af manglende omsorg for skolen og hinandens ting (konkretiseret som muligheden for at spille skak med et intakt spil). Hun mærker det *simultant* som et tilstedevær af en (forventet) mulighed for at alliere sig med sit nye skoleliv – sin “nye start” – fortælle, leve, opleve dette som en forbedring, som et bedre sted. Hun enacts sammen med skakbrættet og ‘apparatet af skoleskift’ til at investere sig i sit nye liv, gennem at fortidens rum stadig åbner sig, i en specifik form, som noget “mindre godt”.

Kompleksiteten i skoleskiftet varierer i intensitet i det empiriske materiale. Hvis man ser på materialet omkring ‘Maria’ bliver det relativt kompliceret – vi må nøjes med nogle af aspekterne hér: 3) *Tid-rum og normative, farvende landskaber*. Marias skoleskift er blandt andet et skift fra, på sin gamle skole, at være “en af muslimerne” til at være “en af danskerne” på sin nye skole. Marias nye start er en ny start som hvid, hun bevæger sig gennem

og mellem normative landskaber af gensidigt ekskluderende materielle-diskursive praksisser og kategoriseringer. Man kan se Marias skoleskift fra en “multikulturel” til en “hvid” skole som en diskursiv-materiel metamorfose. Om sit liv og venskabsgruppe på den gamle skole (som ligger tæt på hendes bopæl) siger hun blandt andet – mens hun betragter det fra sit nye skoleliv, som hun, ironisk, kalder en “rigtig danskerskole”: *“Jeg så mig selv som en af dem [muslimerne]. Jeg opførte mig fuldstændig som dem. Jeg kunne virkelig godt li det dengang”*. Maria ser sit nye landskab som hvidt, og hun ser, hvordan hun selv farves og begynder at agere hvid (*“jeg taler om andre ting, jeg griner af andre ting” [...] “det her var aldrig gået på Nørrebro”* etc.). Hun bevæger sig mellem normative og politiske landskaber, som hun lever og oplever som gensidigt ekskluderende, og det har konsekvenser: *“jeg er blevet helt anderledes [...] jeg prøver at undgå at møde folk [dvs. folk som kender hende fra hendes gamle liv]. Det er totalt plat, også når jeg er sammen med de andre piger fra klassen, så skal vi altid gå omveje hjem til mig det er totalt latterligt jeg kan bare ikke lide at møde folk [...] jeg hader når jeg skal ned og handle i Netto. Jeg har fortalt det til min mor, for der var en dag, hvor jeg blev ret ked af det, fordi jeg ikke gad gå derned [...] jeg vil rigtig gerne flytte.”* Spatialiteterne er hverken neutrale eller ukonditioneret tilgængelige. Grænser, relationer og forbindelser formes og genformes til stadighed, Marias bevægelser forandres og de sanssemæssige kvaliteter af bevægelserne i landskaberne forandres. Tilhør er en materiel-diskursiv proces af spacetime-mattering – og selvom at bevægelsen skoleskift er lineær og endirektionel bliver tilhør og elevsubjektivering til gennem stadige skæringer af spacetime-mattering: Rum/landskab/stier skæres bort, selv mens at man forestiller sig at betræde dem, og gen/skabelser af ‘hvem var det jeg var, dengang’ er fortsat i gang med at blive skabt i en halsbrækkende

samtidighed af afstandstagen og insisteren på sin egen legitimitet, i specifikke agentielle snit, hvor også temporalitet bliver en væsentlig og meget ulinear dynamik. Som her, hvor Maria sidder i sit nye skoleliv og reflekterer over sit gamle skoleliv: “*når jeg tænker nu, så ville jeg aldrig kunne tænke sådan igen, tror jeg, men altså jeg havde det jo fint nok med det dér altså [...] hvis jeg nu tænker tilbage nu, så ville jeg jo sikkert tænke, nej ok, det var sgu da noget lort, men jeg kunne rigtig godt lide det, det var ikke sådan, at jeg havde det dårligt med det eller noget*”. Det ser ud til, i sekvensen, at Maria ikke kan tage sig adgang til den levede erfaring af hvem hun var, hun bliver på sæt og vis uforståelig for sig selv. I den agentielle skæring af fortid/nutid som producerer en ‘nutid’ på hende som ‘hvid’ bliver den specifikke normative evaluering af sig-selv-som-fortid til “noget lort”, noget man ikke kan gå tilbage til, det er en materiel-diskursiv lukning, og det er i specifikke skæringer af sig-som-hvid at nye normative ladninger dæmoniserer de Andre (“muslimerne”) og dæmoniserer hende selv som en fortidig Anden. Maria vil gerne flytte bopæl (og hermed bringe orden i tid-rum normativitet og subjektivitet, kunne man tænke). På sin nye skole ser hendes kammerater hende som avanceret og avantgarde, fordi hun har erfaringer, som ingen af de andre har – og fordi hun har taget bevægelsen hen til ‘det danske vi’, så også i den forstand er fortiden alligevel ikke bare noget der efterlades.

“The existence of the quantum discontinuity means that the past is never left behind, never finished once and for all, and the future is not what will come to be in an unfolding of the present moment; rather the past and the future are enfolded participants in matter’s iterative becoming. Becoming is not an unfolding in time, but the inexhaustible dynamism of the enfolding of mattering.” (Barad 2007:)⁶

6 Hvad der forstås med matter og mattering forklares i næste afsnit.

Fortiden ‘efterlades’ ikke, den ‘er’ stadig, og den tilføjes stadig nye kvaliteter/facetter idet den genoptræder i nye og forskellige slags skæringer (eksempelvis fra levet tilstedeværelse til refleksiv positionering med ‘erfaring’), og andet steds i interviewet siger Maria eksempelvis at “*Jeg er glad for at jeg har haft det sådan, for nu kender jeg noget til deres kultur*”. Her bliver fortiden og ‘de Andre’ dels ufarlig og også en ‘ressource’. Når Maria arbejder på at trække farten af sin egen investering (lokalisering) i ungdomskulturen i sit nye skoleliv genoptræder hendes fortid på ny, med en ny kvalitet: “*Jeg havde rigtig mange fordomme om rigtige danskere, så de blev bekræftet næsten. Også lidt at gå i seng med folk og sådan noget, det var utænkeligt på Nørrebro, det var sådan noget, vi snakkede om at det var sådan noget danske piger gjorde [...] altså Regitze har jo også taget fortrydelsespiller, det synes jeg bare er klamt, det har jeg også sagt til hende*”. Sammen med påkaldelsen af ‘Nørrebro’ kommer normative vurderinger af klassekammeraterne, og hun vover at forholde sig refleksivt til ungdomskulturen frem for blot at følge den, i en kompleks simultan afvisning og anerkendelse af sin fortid og sin bevægelse i tider og rum. Dermed peger jeg ligeledes på et spor i subjektivering af hyper-refleksiv tilstedeværelse i fortællingen af sig i forandring (som også spores i Marens fortælling) – samtidig med, at det er muligt at lytte til Maria med ører som ikke er indstillet på bevægelse og forandring, men netop at lytte efter stadige spring (“leaps”) – hvor det ikke er muligt at spore bevægelsen: Maria ‘er’ hid og did i stadige midlertidige lokaliseringer, hvor hun hele tiden skal ‘holde hus’ med hvad pøker hun nu blev til, hvad hendes fortid så blev til og hvilke handlemåder det gør relevante og forståelige i den givne situation med sine nuværende klassekammerater. Fortællingerne bliver materiel-diskursive realiteter hvori tid og rum springer, hvor Maria hele tiden lokaliseres, midlertidigt, samtidigt og modsatrettet.

Med skiftende konstitutive effekter for det, vi kalder for fortid-nutid-fremtid, med effekter for de rum/landskaber hun bevæger sig i, og med effekter for hvad/hvem, hun kan være.

Barads tænkning er beslægtet med tænkning indenfor blandt andet poststrukturalistisk kulturgeografi (Thrift 1996; 2007, Massey 2005. Se Law 2000 og Michael 2006 for ANT-veje til spatialitet) og Deleuziansk inspireret tænkning (Massumi 2002, Grosz 2001), hvor spatialitet forstås som dynamisk, hybridt og mangeformet, og hvor 'absolut rum' eller Cartesiansk rum blot er en blandt mange spatialitetsformer. Men Barads intensive dialog med kvantefysikken sætter alligevel en anden platform samt lidt andre implikationer for tænkningen; både i forhold til tid, rum og materialisering, eller 'mattering', et begreb som skal foldes ud nu, sammen med begrebet intra-aktivitet, agentielle skæringer, apparatuser og andre fremmede begreber. Men inden da vil jeg understrege, at det der pågår ikke er en oversættelse eller repræsentation af Barads tænkning, som skal folde den ud, så vi kan 'forstå' den. Det er derimod en performativ (ud)forskning, som forsøger at sætte "tænketeknologier" (Haraway 2000) på arbejde for at se, hvad det kan afstedkomme: "It matters what concepts with which we think other concepts" (Haraway 2000).

Intra-aktive processer af mattering

"materiality is also reconceptualized in terms of the shift in ontology from things to phenomena. In an agential realist account, matter does not refer to a fixed substance; rather, matter is substance in its intra-active becoming – not a thing but a doing, a congealing of agency. Matter is a stabilizing and destabilizing process of iterative intra-activity. Phenomena – the smallest material units (relational "atoms") – come to matter through this process of ongoing intra-activity. Materiality and discursivity are mutually implicated in the dynamics of intra-activity." (Barad 2007: 336).

I "agentiel realisme" er 'matter' ikke noget, der bare 'er'; ikke en fikseret substans, ikke en ting. Den mindste enhed, 'fænomenet', er en relation.⁷ Der er altså ikke en 'ting' før relationen, tingen bliver til i relationen, i hvad Barad kalder intra-aktivitet. Med intra-aktion forstås en intra-ageren af fænomener (fænomener, som altså allerede er relationelle, dvs. ikke entiteter), der kun momentant og midlertidigt afgrænses fra hinanden, og som virker aktivt og gensidigt transformativt ind på hinanden (Lykke 2008: 231; Barad 2007). Med begrebet intra-aktivitet markerer Barad strategisk en afstand til begrebet inter-aktion: ved interaktion er der to entiteter, som interagerer med hinanden, mens intra-aktivitet er en aktivitet hvorigennem noget gøres til entiteter. Entiteter er effekter af intra-aktivitet (Barad 2007: 33). Intra-aktioner er dermed grundfiguren for aktivitet, og her er tale om begrænsende men ikke-deterministiske "enactments" gennem hvilke "matter-in-the-process-of-becoming" sedimenteres og foldes ind i videre materialisering (Barad 2003:823).⁸ Med det processuelle og relationelle begreb om intra-aktivitet følger, at forholdet mellem diskurs og materialitet heller ikke er et forhold mellem to på forhånd adskilte størrelser, derimod er mattering en aktivitet af både materialisering og betydnings-skabelse – mattering er materielt-diskursive praksisser, hvorigennem virkelighed, kroppe, subjekter, tid og rum kommer til mening og materialitet, specifikt, og "outside of particular agential intra-actions, 'words' and 'things' are indeterminate" (Barad 2003:820). Hermed

7 "Fænomener er Bohrs betegnelse for det objekt, som konstitueres sammen med det apparatur, der måler fænomenet. Fænomener er altså ikke uafhængige entiteter, men virkelige og specifikke indenfor specifikke arrangementer. Denne konklusion drager Bohr som en løsning på spørgsmålet om, hvorvidt lys er at forstå som partikler eller bølger.

8 En aktivitet der, husker vi fra før, ikke foregår i en beholder vi kan kalde rum, og med et eksternt parameter, som vi kalder tid – derimod er rum og tid noget, der materialiseres gennem den selv samme enactment.

sagt, at hverken det diskursive eller det materielle er ontologisk eller epistemologisk forud for hinanden, men produceres og grænsesættes samtidigt – i intra-aktionens agentielle ‘cut’/skæring:

“the agential cut enacts a resolution within the phenomenon of the inherent ontological (and semantic) indeterminacy. In other words, relata [forstået som en ‘enhed’] do not preexist relations; rather, relata-within-phenomena emerge through specific intra-actions.” (Barad 2007:140).

Skæringen bliver en specifik adskillelse og dermed en specifik lokalisering hvori subjekter, ting, rum etc. dukker op, som noget specifikt – det var den tanke jeg forsøgte at lege med i fremskrivningen af Marias forskellige lokaliseringer i fortælling og tid og rum, lokaliseringer, som både skabte hende og skabte tid og rum og materialitet og mening/betydning.

Barads begreb for de arrangementer som skæringerne forgår gennem, er apparatusser, og her henter hun inspiration hos King, Haraway, Foucault og Butler.⁹ Apparatus er både en teknisk måde (eller en metode til) at håndtere en videnskabsteoretisk/videnskabsfilosofisk præmis, og en begrebssætning af et grundforhold ved den præmis: Verden er i stadig, uforudsigelig transformativ bevægelse, at drive videnskab i denne verden indebærer at ‘opstille’ specifikke ‘apparater’ hvorigennem noget kan “matter” og dermed undersøges. Hermed kan man også tænke apparatusbegrebet og de agentielle snit/skæringes som analysestrategiske greb (Juelskjær 2009, 2011b,

Højgaard og Søndergaard 2010)¹⁰ – som eksempelvis et “skoleskifts-apparatus”. Men i agential realisme er apparatus samtidig en begrebssætning for grundforhold ved forståelsen af verdens tilblivelsesprocesser: Apparatuser er processuelle og performative størrelser, i stadig tilblivelse, som via snittet enacter, hvad der kan komme til at ‘matter’ – skaber specifikke, midlertidige grænser og eksklusioner, og dermed afgrænsede fænomener. Et apparatus har altså en sedimenteret og sedimenterende karakter, og er også “an instrument of power” (Barad 2003: 80). Her ser vi spor af Barads diffraktive læsning med Foucault og Butler: En sedimenteringsproces er også en naturaliseringsproces, det vil sige, at i de iterative intra-aktiviteter, hvor noget materialiseres og fremstår som entiteter, sker en naturalisering, en selvfølgeliggørelse samt en abjektgørelse¹¹. Konsekvenserne af tænkningen er dels, at vi ikke kan få øje på verden uden om specifikke

10 Denne indsigt er en viderebearbejdelse, samt ‘post-ontologisering’ af Niels Bohrs arbejde med at løse spørgsmålet om, hvorvidt lys er at forstå som bølge eller partikel: I gensidigt ekskluderende apparater agerer lys som enten eller. Dermed, konkluderede Bohr, kan man ikke forstå fænomenet eksternt specifikke måleapparaturer – og hvor forskeren selv er del af selv samme apparat/opstilling (Barad, 2007, 2010).

11 Barad taler om skæringerne som en aktivitet af ‘cutting things together and apart’ – og hermed vil hun understrege, at skæringerne ikke er absolutte dvs. ikke medfører en egentlig lukning eller identitet, fordi der stadig er en art sammenhæng (eng.”connectivity”). Argumentet trækkes fra kvantespringet, som er et spring, hvor elektronen ikke i klassisk forstand har bevæget sig (“without having been anywhere in between”) – og derfor er der en mærkværdig og “queer” sammenhæng af elektron/matter-sted-tid. Barad konkluderer: “A quantum leap is a dis/continuous movement, and not just any discontinuous movement, but a particularly queer kind that troubles the very dichotomy between discontinuity and continuity. Indeed, quantum dis/continuity troubles the very notion of dichotomy – the cutting into two – itself (including the notion of ‘itself’)” (Barad 2010: 246). Det er altså ikke skæringes, hvor noget deles over, adskilles, bliver til to, til identitet, som eksisterer på hver sin lokalitet i tid og rum. Det er “agential separability” af dis/continuity. “Queer causality” kalder hun også den ‘mærkværdige’ sammenhæng (Ibid:247), som i kvantefysikken bliver omtalt som “entanglement”.

9 Jeg oversætter apparatus som ‘apparatus’ og ‘apparatusser’. Det er ikke så mundret på dansk, men at oversætte til apparat klinger lidt af ‘beholder’ og af at være et afgrænset (fysisk eksisterende) aggregat: Med ‘apparat’ går det processuelle nemt tabt, og det bliver vanskeligere at forsøge at tænke ‘apparatet’ i et andet tid-rum univers end det newtonske. Ordet apparatus brugt på dansk ‘skurrer’ en smule i øjne og ører, og jeg håber, at det kan minde læseren om, at vi taler om et (teoretisk og analytisk) onto-epistemologisk arrangement.

apparatuser (epistemologisk pointe) men *samtidig*, at verden forandres af/i apparatuserne (ontologisk pointe) (Juelskjær 2009: 64). Apparatuserne intra-agerer med verden. Med andre ord 'ophæver' Barad adskillelsen mellem ontologi og epistemologi. Når hun skriver, at "*outside of particular agential intra-actions, 'words' and 'things' are indeterminate*" (Barad 2003:820), så skal citatet tages på ordet, såvel på et epistemologisk som ontologisk plan. Det er post-repræsentationalisme; det er ikke diskurser som filter for materialitet eller som producent af materialiteternes materialiseringseffekter; det er uadskilthed mellem væren og viden, 'fænomener' allerede er materielle-diskursive konfigurationer og 'ting' er allerede materielt-diskursive (Barad 1998). *Onto-epistem-ology*, kalder Barad sit alternativ til adskillelsen epistemologi og ontologi (1998, 2007 s. 185). På denne vis overskrider Barad både realisme, perspektivisme og social konstruktionisme, og hvis man 'følger' denne overskridelse har det blandt andet konsekvenser for, hvordan man kan tænke om kvalitative empiriske data.

Gentænkning af 'sproglige data'

Implikationerne af Barads tænkning i forhold til empirisk forskning vedrører altså også gentænkning af datas status og anvendelsesmuligheder, dels fordi der med bevægelsen fra den sproglige vending til den agentielle realisme er en bevægelse fra et epistemologisk til et onto-epistemologisk perspektiv, og dels fordi der overhovedet skal findes måder for at få materialisering til at emergere i dataproduktion og i analyse af samme. Man må tænke italesættelser anderledes end den sproglige vending foreskriver, men også anderledes end foreskrevet i meget af litteraturen indenfor den materielle vending, som fordrer, at jeg skal holde op med at lytte til subjekterne, jeg skal i stedet 'følge tingene'. Jeg kan observere, fotografere, hvorimod interviews er problematiske, al den stund, at de er sproglige italesættelser

af det materielle, det er ikke det materielle. Hvis man med Barad (og Haraway) skal forstå tilblivelse som "entanglement of matter and meaning" (Barad 2007), kan det ikke være meningen at rense processerne op i to entiteter og konkludere, at her 'taler de bare om verden'. Det må nødvendigvis også være verden, der er i gang med at blive til, men ikke som talehandlingernes orkestrering af materialiteterne, ikke som de aktive diskurser og den passive matter (som i den sproglige vending), og ej heller som den aktive materialitet og de passive/afledte subjekteffekter (som i den materielle vending) – men derimod en tilblivelse, hvor matter materialiseres i en materiel-diskursiv proces af specifikke agentielle intra-aktiviteter i specifikke apparatuser, og hvor det, som vi kalder mennesker, er en del af produktionen.

"[...] apparatuses are specific material-discursive practices. Discursive practices are not speech acts. Rather, discursive practices are specific material configuring of the world through which determinations of boundaries, properties, and meanings are differentially enacted. It is this enactment of ontic-semantic determinacy that is at the core of what discursivity entails. To assume that meaning is a property of individual words or groups of words is to stay within a linguistic frame of meaning making. Discourse is not a synonym for language. Discursive practices are the material conditions for making meaning. In my posthumanist account, meaning is not a human-based notion; rather, meaning is an ongoing performance of the world in its differential intelligibility. Intelligibility is usually framed as a matter of intellection and therefore a specifically human capacity. But in my agential realist account, intelligibility is a matter of differential responsiveness, as performatively articulated and accountable, to what matters. (Barad 2007: 335f)

Skoleliv og skoleelever er "strange assamblages" af specifikke, omskiftelige og ekskluderende iterative materialiseringer i materielle-diskursive apparatuser, hvoraf observationer og interviews er specifikke agentielle snit heri, og hvorigennem forskningen og forskerens

mulighedsbetingelser også bliver til – som en del af apparatus. Vi kan også kalde processerne i interviewene for “apparatusser af materiel fortælling” (Juelskjær 2011). Mere herom nu.

Lokalisering gennem ‘apparatus af materiel fortælling’

Når jeg analyserer på interviewmaterialet produceret i skoleskifts-apparatus bliver jeg slået af den intensive refleksionskraft, som kommer til live i samtalerne, og som også er til stede i observationsmateriale med samtaler mellem eleverne (og som måske er særlig intensiv i deres alder og i skoleskiftssnittet). Fortællingerne – som konstituerer hvem man er – bliver en mulighed for at træde ind i det sociale, samtidig med at identitetsmæssig bevægelighed (‘at blive en anden og sig selv’) bliver den nødvendige fortælle- og handleform i det sociale og samtidig med at fortællingen også rummer en særlig smidighed og rummelighed, således at kammeraterne kan træde med ind i fortællingen, så de kan blive til sammen med/i fortællingen. Man kan blive til, netop i kraft af, at de andre træder ind, og dermed må fortællingen have en form og et omfang, hvor den kan leve i det sociale, uden at man bliver ét med sin fortælling, for at andre og nye fortællinger og lokaliseringer gennem fortællinger, efterlades mulige: Det skal være en fortælling med et fleksibelt tid-rum, der åbner for bevægelse, forandring af egen subjektivitet og relationer til andre – man skal hele tiden være klar til at blive en anden udgave af sig selv (Juelskjær 2009). Fortællingens gøren plads til andre lykkes eksempelvis når Marias klassekammerat fortæller mig, at “*Maria har gjort at jeg er blevet mere interesseret i politik*” (fordi hun har nogle erfaringer, fordi hun kan tale ‘Nørrebro’ frem på en måde, han ikke har hørt før). Marias fortælle-bevægelser åbner for, at andre kan fortælle sig i bevægelse og udvikling, gennem at tage stilling og leve sig med i disse bevægelser og refleksionerne over samme): ‘Nørrebro’ bliver for kammeraten

til et nyt slags landskab, til dét, hvor Maria satte spor: Denne ændring af ‘perception’ kan man tænke onto-epistemologisk: Den lægger spacetimetattering *til*, den er skabende og transformativ af tid-rum-subjektivitet. Fortællingerne bliver en særlig subjektiveringsproces, en aktivitet som jeg kalder et “apparatus af materiel fortælling” (Juelskjær 2011), for, med Barad, at betone fortællingens – og subjektiveringens – onto-epistemologiske kvalitet. Med apparatus af materiel fortælling går jeg til Barads inspiration fra Kings (1991) begreb om “apparatus of literary production”, og henter den narrative kvalitet, som King betoner ved apparatus, for at tænke træk af den materiel-diskursive (onto-epistemologiske) effekt af den intensive refleksivitet i fortællingerne. Med denne handling bringes konsistens mellem positionering af data og positionering af talehandlingers status i agentiel realisme.

Konsekvenser af Barads tænkning for forskning i subjektivering

I det forsknings-apparatus, jeg har sat op til at studere subjektivering i/gennem tid og rum, bliver skoleskift et snit eller en skæring i tid og rum, som indebærer, at netop tid og rum multipliceres. Forskningsprojektet er etableret gennem en subjektiveringstænkning med rødder i Foucault og Butlers tænkning, men sidenhen forskudt eller udfordret gennem en Baradsk tilgang, som gen-sammensætter forholdet diskurs-materialitet, og som udfordrer det Newtonske tid-rum billede gennem kvantefysikken og en tænkning i spacetimetatter. Med Barad tog jeg turen fra et diskurspsykologisk begrebsrum om positionering og social kategorisering, hvor subjekterne via positionerne emergerer som punkter på en plade, og hvor punkterne/positionerne har en given afstand til hinanden og flytter sig/flyttes imellem hinanden. Et socialt koordinatsystem. Pladen ligger der, stabilt, som noget bevægelserne kan markeres i forhold til. Med en ramme (kontekst), som kunne være en situation, en

venskabsgruppe, delkultur, skole – til at lukke eller omkranse bevægelserne indenfor, en ramme hvor forskningen markerer, at man ikke uden videre kan generalisere fra en kontekst til andre, idet der kan være variationer og forskydninger, i forhold til andre kontekster, og hvor forklaringskraften analytisk netop ligger i fremvisning af subtilt intersektende kategoriseringer (eksempelvis Juelskjær 2008). Men hvilket begrebsrum kan træde i stedet idet man forlader Newtons univers – eller måske ikke entydigt forlader det, men tilføjer et ‘kvantespringsunivers’ som en anden tid-rum kvalitet i subjektets tilblivelsesprocesser? På sæt og vis virker det svagt absurd, at lade kvantefysikken tage turen ind i skolelivet. Men det nærmest rent *associative rum*, som Barad tilbyder, kan bruges til at tænke i onto-epistemologiske apparaturer, teoretisk, metodologisk og analysestrategisk, og bruges til, i et empirisk analytisk projekt, at gå efter lokalisering, som en måde at forløse intra-aktivitetsperspektivet i forhold til subjekt konstituering. Effekten er, at pladen ‘forsvinder’. Pladen som idé/begrebsrum forudsætter tid og rum som givne og naturaliserede, så når man sætter tid og rum i bevægelse er der ingen plade. Begrebsrumligt får vi i stedet en situation, hvor dimensioner, akser etc. hele tiden er i spil – sammen med tid og rum og matter, som lige ledes er i spil. Arbejdet med spacetimemattering handler om at sætte tid og rum i bevægelse, analytisk. Når man skal tænke subjektet ind i dét univers, træder det frem som stadig midlertidig lokalisering af specifik subjektivitet (som når ‘Maria’ træder frem i specifikke skæringer, eller når ‘Signe’ ikke blot er i en (social) position ved skakbrættet). Subjektivitet produceres altså, i lokaliseringen, hvor den agentielle skæring finder sted, en skæring, som ikke er entydig, ikke er identitet, fordi det med Barad er en simultan “cutting together and apart” – det er en kvantefysisk lokalisering: “*All this ‘quantum weirdness’ (the display of an increasing array of uncanny phenomena) is actually ‘quantum*

queerness’, and I don’t mean simply strange. Q is for queer – the un/doing of identity. Quantum dis/continuity is at the crux of this im/possible, im/passible, transformation” (Barad 2010: 247). Med Barad/kvantefysikken kan vi tænke etableringer af subjektivitet som specifikke midlertidige lokaliseringer – der er ikke en bevægelse som subjektet kan tage, ej heller en udvikling – begge dele fordrer en form for tænkning i identitet, som Barad altså afviser. En afvisning som hun henter direkte i kvantefysikken. Effekten bliver en samtidig større åbenhed – vi er ikke blot fangede i de store beholdere vi kalder sociale kategorier, på en fast plade af et socialt koordinatsystem – og det indebærer en intensiveret og multiplice-ret subjektiveringsproces hvori spacetimematter er konstitutive kræfter. Vi kan på ét plan tale om en ny start som et lineært forløb hvor man bevæger sig tids-og rumligt fra noget til noget andet, men vi kan også prøve at gå et par skridt med kvantefysikken og med Barads onto-epistemologi og tænke tilblivelse af tid og rum som nogle mere vilde og kvalitative komponenter, med det specifikke mål for øje at gøre forståelsen af subjektivering og subjektivitet mere facetteret gennem tid og rum komponenterne. En af konsekvenserne er altså, at kategoriseringsprocesserne får en ny ‘status’, forskningsmæssigt. Kategorisering i sociokulturelle kategorier (som når Maria i sit skoleskift begynder at kategorisere sig som “en af danskerne” og af sine klassekammerater kategoriseres som “en dansker der engang har været en af muslimerne og som oven i købet overvejede at begynde at gå med muslimsk tørklæde”) er ikke alene er en interPELLERINGS- eller hvervningsproces – sådan som vi ser det analyseret i al sin kompleksitet i den diskurspsykologiske forskning. Det er en subjektivitet, der reflektivt kan spille på ‘kategoriernes plade’, og hvor tid-rum bliver manipulerbare størrelser, *samtidig* med, at man/Maria ikke bare ‘gør’ tid-rum, men også bliver til gennem dem radikalt og uforudsigeligt. Tider og

rum lukker sig: Maria kan ikke længere gå ad de samme stier i sit hjemmelandskab, som hun engang betrødte med selvfølgelige kropsbevægelser, processer af spacetime-subjectivity-mattering har gjort hendes hud hvid og ændret hendes krops bevægelse, hun er ikke længere en af de etnisk racialiserede. Eller, hun 'er' det på en ny måde, hun 'har været' det, og er det nu midlertidigt genplaceret i en anden skæring af spacetimestattering. Og en ny igen, og en anden igen, og forskudt igen. Med Barad kan vi prøve at tænke, at der ikke 'er' lineær tid, at tilblivelsen (læst og forstået onto-epistemologisk) hele tiden springer, hele tiden er specifikke lokaliseringer af fortid- nutid-fremtid-subjektivitet. Indsigten er ikke, at vi efterlades med entrepenante subjekter, der planlægger og konstruerer sig og/i tid og rum. Nej, indsigten er, at vi har en aktiv transformativ stadig skaben af spacetimesubjectmatter gennem lokalisering – lokalisering i og af bevægelighed i og af fortælling. En særlig måde hvorpå subjektivitet gen/optræder i lokaliseringen. Hvor lokalisering simultant er i fortællingen og i den materielle-diskursive praksis af skolelivet. At sætte tid og rum i bevægelse i forskningspraksis kan åbne for nye indsigter. Ikke nødvendigvis om tid og rum, men dog om deres relation og 'aktivitet'. Gennem tid og rum kom der indsigter omkring det sociale konstituering, om tildelingen af subjektivitet. Og i forhold til subjektivitet har vi nu fået mulighed for at gøre lokalisering (spacetime-mattering) til et omdrejningspunkt, eller til et udgangspunkt når vi spørger til det sociale og det subjektives konstituering – i det sociale.¹² Maria, Signe, Maren har altså hverken fået en

ny start, og de er heller ikke fanget i kategorierne beholder, dømt af interpellering. De 'er' både noget mere og noget mindre. Både mere 'forbundet' og mere 'åben' – altså, hvis vi skal prøve at trække Barads agentielle realisme ind i spørgsmålet om subjektets konstituering.

“The past is never closed, never finished once and for all, but there is no taking it back, setting time aright, putting the world back on its axis. There is no erasure finally. The trace of all reconfiguring are written into the enfolded materializations of what was/is/to-come. Time can't be fixed. To address the past (and future), to speak with ghosts, is not to entertain or reconstruct some narrative of the way it was, but to respond, to be responsible, to take responsibility for that which we inherit (from the past and the future), for the entangled relationalities of inheritance that 'we are'”. (Barad 2010:264)

Således skriver Barad, igen gennem kvantefysikken (specifikt gennem diskussionen om 'the quantum eraser'), og idet hun åbner spørgsmål om etik og ansvarlighed tager hun selv springet fra kvantefysik til socialt liv/menneskelig agens (se også 2007 kapitel 8), ved at pege på at der er politiske og etiske implikationer ved hendes tænkning.

“Believing something is true doesn't make it true. But phenomena – whether lizards, electrons, or humans – exist only as a result of, and as part of, the world's ongoing intra-activity, its dynamic and contingent differentiation into specific relationalities. “We humans” don't make it so, not by dint of our own will, and not on our own. But through our advances, we participate in bringing forth the world in its specificity, including ourselves. We have to meet the universe halfway, to move toward what may come to be in ways that are accountable for our part in the world's differential becoming. All real living is meeting. And each meeting matters. (Barad 2007: 353)

Grundpræmissen med den materielle drejning, som Barad er en specifik udgave af er, at multiple kræfter er på arbejde i konstruktionen af

¹² Tilbage står at tage disse indsigter og læse dem 'tilbage igen' gennem den forskning, som hviler analyserne på de sociale kategorier. Det kan indebære at læse Barads feministiske position i en retning som hun ikke selv bevæger sig, nemlig ind i den social konstruktionistiske køns- og etnicitetsforskning og spørge til, hvordan vi kan tænke dynamikkerne af kategoriseringer, agens og forandring.

virkelighed/verden. Verden kan dermed ikke tænkes som 'socialt konstrueret' involverende mennesker alene, ikke-menneskelige kræfter er altid involveret i konstruktionerne. Den materielle drejning er 'nyttig' fordi den åbner blikket for nye konstitutive dynamikker, den hjælper til at gøre en 'strange assemblage' ud af subjektet, og med Barad åbnes videre op for at lade tid-rum komponenterne indbefatte i denne strange assemblage/mærkværdige ansamling. Med kvantefysikken som ét – blandt andre mulige – fremmedgørende greb overfor gængse tid-rum billeder muliggøres en forskningsoptik, som er investeret i at undersøge, hvordan vi bliver til og ændres gennem tid og rum komponenterne og hvordan tid og rum komponenterne bliver til og ændres gennem os. At subjekt, krop, tid, rum, ikke er adskilte entiteter men komponenter i og for hinanden, i en intensiv subjektiveringsfigur.

Referencer

- Adrian, S. (2006). *Nye skabelsesberetninger. Om æg, sæd og embryoner. Et etnografisk studie af skabelser på sædbanker og fertilitetsklinikker*. Linköping Studies in Arts and Science no. 370, Linköping Universitet 2006.
- Ahmed, S (2008). 'Imaginary Prohibitions: Some Preliminary Remarks on the Founding Gestures of the New Materialism', *European Journal of Women's Studies*, 15: 23-39.
- Alaimo, S. and Hekman, S. (eds.) (2007). *Material Feminisms*. Bloomington: Indiana UP.
- Barad, Karen (2010). Quantum Entanglements and Hauntological Relations of Inheritance: Dis/continuities, SpaceTime Enfoldings, and Justice-to-Come. *Derrida Today* Nov 2010, Vol. 3, No. 2: pp. 240-268.
- Barad, K. (2007): *Meeting the Universe Half-way: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Durham, NC: Duke University Press.
- Barad, K (2003) "Posthumanist Performativity: Toward an Understanding of How Matter Comes to Matter". *Signs: Journal of Women in Culture and Society*, 28 (3): 801-831.
- Barad, K (1998) "Getting Real: Technoscientific Practices and the Materialization of Reality". *Differences: A Journal of Feminist Cultural Studies* 10 (2): 87-126.
- Bauchspies, W.K, Puig de la Bellacasa, M. (2009): *Feminist science and technology studies: A patchwork of moving subjectivities. An interview with Geoffrey Bowker, Sandra Harding, Anne Marie Mol, Susan Leigh Star and Banu Subramaniam*. *Subjectivity* (2009) 28, 334-344
- Butler, J (1993). *Bodies that matter. On the discursive limits of "sex"*. London: Routledge.
- Cawood, Sarah Højgaard (2007) *Velkommen til Pussyland – Unge positionerer sig i et seksualiseret medielandskab*. Ph.d.-afhandling. Institut for pædagogisk psykologi, Danmarks Pædagogiske Universitetsskole.
- Davies, B. (2000). *Inscribing body/landscape relations*. Oxford: Alta Mira Press.
- Davies B. og Harré R. (2000). Positioning. I Davies, B. *A body of writing*. Oxford: Alta Mira Press.
- Ellehave, Camilla (2004) *Differences that matter. An analysis of practices of gender and organizing in contemporary workplaces*. Ph.d dissertation. CBS, Copenhagen. October 2004.
- Foucault, Michel (2000) "The Subject and Power". *Essential works of Foucault 1954-1984, Power*, ed. Faubion, J. D. Vol. 3. New York: The New Press.
- Foucault, Michel (1988) *Technologies of the self. A seminar with Michel Foucault*.
- Grosz, E (2001) *Architecture from the Outside. Essays on Virtual and Real Space*. Massachusetts Institute of Technology.
- Haraway, D. (1991). Situated knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Simians, Cyborgs and Women. The Reinvention of Nature*, ed. Donna Haraway. London: Free Association Books.
- Hird, M.J. (2009). Feminist Engagements with Matter: *Feminist Studies*, Summer 2009, 35, nr. 2, Academic Research Library. 329-
- Højgaard, L. og D. M. Søndergaard (2010). *Multimodale Konstitueringsprocesser i Empirisk Forskning*. København: Hans Reitzel. In Brinkmann, S., *Kvalitative Metoder* (315-339).

- Juelskjær, M. (2009): "En ny start" – bevægelser i/ gennem tid, rum, krop og sociale kategorier via begivenheden skoleskift. Ph.d.-afhandling. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole/Aarhus Universitet.
- Juelskjær, M. (2011): Changing the organization: Architecture and storytelling as material discursive practices of producing "schools for the future". TAMARA (accepted).
- Juelskjær, M. (2010): Elevtilblivelser i/mellem gammel og ny pædagogisk arkitektur. Dansk Pædagogisk Tidsskrift. Nr. 1.
- Juelskjær, M (2001) *Køn og skoleliv. En analyse af kønskonstitueringsprocesser*. Kandidatafhandling. Roskilde Universitetscenter.
- Juelskjær, M (2007) Rummenes Modstande: Subjektivering i et spatielt perspektiv. I *Magtbalancer*, red Jette Kofoed og Dorthe Staunæs. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsforlag.
- Juelskjær, M (2008) Resisting and committing to schooling: intersections of masculinity and academic position. *International Journal of Qualitative Studies in Education*. Vol. 21, No. 1, January–February 2008, 49-63.
- King, K. (1991). Bibliography and a Feminist Apparatus of Literary Production. *TEXT 5: Transactions of the Society for Textual Scholarship (1991): 91-103*.
- Kirby, V (1997): *Telling flesh. The substance of the corporeal*. New York & London: Routledge
- Kofoed, J (2004). *Elevpli*. Ph.d. afhandling. Danmarks Pædagogiske Universitet.
- Massey, D. (2005). *For space*. London, Thousand Oaks, New Delhi. Sage.
- Mol, Annemarie (2002) *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Durham, London: Duke University Press.
- Latour, B. (2005). *Resembling the Social. An Introduction to Actor-Network-Theory*. Oxford: Oxford University Press.
- Lenz Taguchi, H. (2010). *Going Beyond the Theory/Practice Divide in Early Childhood Education: Introducing an intra-active Pedagogy*. London and New York: Routledge.
- Law, J. (2000). "Objects, Spaces and Others". Published by the Centre for Science Studies, Lancaster University, Lancaster. <http://www.comp.lancs.ac.uk/sociology/papers/Law-Objects-Spaces-Others.pdf>
- Lykke, N. (2008). *Kønforskning – en guide til feministisk teori, metodologi og skrift*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Massey, D. (2005). *For space*. London, Thousand Oaks, New Delhi. Sage.
- Massumi, B. (2002). *Parables for the Virtual. Movement, Affect, Sensation*. Durham & London. Duke University Press.
- Michael, M (2006). *Technoscience and Everyday Life*. Berkshire, New York: Open University Press.
- Mol, Annemarie (2002) *The Body Multiple: Ontology in Medical Practice*. Durham, London: Duke University Press.
- Polkinghorne, D. (1988). *Narrative Knowing and the Human Sciences*.
- Potter, J., Wetherell, M. (1987). *Discourse and social psychology: Beyond attitudes and behaviour*, London: Sage.
- Staunæs, D. (2010). The soundtrack of psy-leadership. Paper at the conference Sound. København: Danmarks Pædagogiske Universitetsskole. Aarhus Universitet.
- Staunæs, D. (2004) *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg: Forlaget Samfundslitteratur.
- Søndergaard, D. M. (2003). "Subjektivering og nye identiteter". *Kvinder, Køn og Forskning*, (3) 31-47.
- Søndergaard, D. M. (2002). Poststructuralist approaches to empirical analysis. *International Journal of Qualitative Studies in Education*, 15(2): 187-204.
- Thrift, N. (1996). *Spatial Formations*. London: Sage.
- Thrift, N. (2007). *Non-Representational Theory. Space, politics, affect*. Routledge, London and New York.